

Predstavljanje – Gradska biblioteka Travnik, 09.11.2011.g.

Osvrt na knjigu „OBITELJSKI OBRT“, Saliha Bazdulja

Realitet irealiteta

„Zajednička i u krajnjoj liniji presudna crta u misli o ideologiji i utopiji jeste što se u njoj doživljava mogućnost pogrešne svesti...

...Pri duševnom samotumačenju neka svest je pogrešna kada putem uvreženih tumačenja smisla (životni oblici, doživljajni oblici, shvatanje o svetu i čovečanstvu) sakriva i ometa novo duševno reagovanje i novo nastajanje čoveka uopšte.“

*(Karl Manhajm, „IDEOLOGIJA I UTOPIJA“, str. 53. i str 91.,
Izdavač NOLIT, Beograd, 1978.g.)*

*„Prije rata smo imali religiju ideologije. Danas imamo ideologiju religije.“
Sabahudin Hadžialić, 2010.g.*

Poštovani prijatelju i kolega Bazdulj, uvažena direktorice Gradske biblioteke Travnik, dragi gosti,

Iskreno mi je zadovoljstvo biti u društvu kolege Bazdulja, 2011.g. i to, znakovito, u godini kada obilježavamo pedeset godina od dodjele Nobelove nagrade za literaturu našem Ivi Andriću. Svi vi koji ste bili sa nama prošle godine, maltene tačno prije dvanaest mjeseci u ovoj istoj prostoriji, sjećate se da sam naglasio kako bi bilo dobro *zajednički*, naglašavam, *zajednički* uobličiti Andrićeve dane u Travniku. Uspjeli ste u tome, na čemu vam iskreno čestitam. Valja sada samo dalje razvijati pretpostavljene oblike zajedničke isprepletenosti uslovljene nečim što nam je potrebno iz dana u dan,

nažalost, ponavljati – Nobelovom nagradom dodijeljenom velikom piscu, ali i čovjeku, našem Ivi Andriću.

No, ovaj kratki, kroki uvod je imao svoj cilj, a u skladu sa citatom čuvenog mađarsko- britanskog sociologa Karla Manhajma, kako bi mogli razumjeti i roman toka svijesti autora Saliha Bazdulja, kolege književnika, koji svojom skromnošću egzistencije jeste obrnuto proporcionalan činjenici da je pred nama vrhunski majstor romana različitih, višeslojnih oblika. Kreiranog kroz priče koje obuhvataju ovo djelo, eminentnog izdavača VBZ-a iz Zagreba, koji svoja sjedišta ima i u Sarajevu i u Beogradu, a i kod kojeg je ovaj roman bio u najužem izboru za najbolji neobjavljeni roman godine.

Ovako je knjiga.ba, on-line knjižara prenijela za navedenu knjigu, preuzevši sa omota knjige: *„Kroz mozaičku priču o sudbinama različitih ličnosti koje bivaju dovedene u vezu zbog kompleksnih ratnih i zakulisnih špijunskih i kontrašpijunskih igara, ovaj roman tretira pitanje rata u Bosni i našeg odnosa prema njemu kroz gusto, minuciozno preplitanje različitih, često i nevidljivih strujanja koja su tim ratom ustvari upravljala. Česta izmjena pripovedačkih planova rukopisu daje potrebnu dinamiku, a potraga za bombicama antimaterije i sudar najrazličitijih bezbjednosnih službi čiji se ljudi susreću na terenu obezbjeđuje zanimljivu žanrovsku osnovu toj ratnoj priči, kao i svojevrsni kosmopolitski prizvuk onome što u našoj kolektivnoj memoriji ostaje kao tužno lokalni sukob koji nas je zadugo odvojio od ostatka svijeta i pod čijom sjenkom živimo i danas.“*

Tačno, ali nedovoljno tačno, ako smijem kazati. Naime, jedna riječ „sjenka“ je izvanredan šlagvort na sve ono što nas autor upozorava u samom djelu, kreirajući likove unutar prostora, ali i prostor unutar likova sa nadom da ćemo, možda, shvatiti cilj ovoga djela. No, o tome malo kasnije.

Na samom početku moram priznati da sam bio prijatno iznenađen metodološkim pristupom pripreme i realizacije ovoga romana. Očigledno je da je autor, iako bješe i sam tokom rata na prostoru gdje smješta radnju (barem većinu radnje), itekako izvršio istraživanje prijeko potrebno za ovako zahtjevan oblik, samo naizgled, špijunskog trilera. Imena, lokacije, vrijeme predratno, ratno, ali i poratno. Ali, i ne samo toga.

Poslušajte: “ ..I kako su odabrali baš tebe, kako očekuju da ćeš im biti odan kad ne pripadaš nijednoj zaraćenoj strani i nijednom od tri naorda koji tu žive? – E, upravo su im takvi najdraži. Misle da smo mi, ljudi „nečiste krvi“, najbolji materijal, da nas mogu najlakše kupiti zato što po njihovom sudu ne pripadamo nigdje i ne moramo biti lojalni nikome. Kao da samo pripadnost nekoj grupi, rasi, naciji ili vjeri može obavezivati.? A gdje je onda, obična, ničim obilježena i niotkog „zapišana“ ljudskost, dobrota i humanizam, osjećaj pripadnosti ljudskome rodu i samovoljno, po slobodnoj volji, izabrana i svjesno donešena odluka da ni jednome čovjeku ne želiš i nećeš činiti zlo? Nedavno sam čuo izjavu jednog vašeg, bosanskog ministra, uz sve to i profesora teologije. On djecu iz mješovitih brakova naziva „amorfnom masom“. Znači li to da su ta djeca meso bez oblika i sadržaja? Pa zar i ona nisu, za nekog ko ima religijski pogled na svijet, nastala po volji božijoj i zar ih bog nije oblikovao u ljude? Ne misli valjda da su ti takvi ljudi „nedovršen proizvod“? Ako misli, onda je to bogohuljenje, pošto sve ono za što kažemo da je božije djelo već po samoj definiciji „savršenog univerzalnog stvoritelja“ mora odisati savršenstvom!“

- Vidi se da si psihijatar. Ta ti priča već zalazi u filozofiju i teologiju. Ja, bar danas, nisam sklon filozofiranju.“

Na ovo, dragi prijatelji, možemo dodati Andrićevu suštinsku misao: „ U zemlji mržnje najviše mrze onoga ko ne umije da mrzi. “ Naravno, na prostoru sa viškom istorije/povijesti/historije i ne može se drugo

ništa ne očekivati. Sociološki aspekti romana se manifestiraju u pokušaju kreiranja slika koje objedinjuju mozaik mogućeg načina, ali i građenja života na prostoru na kojem je tek, hajde da tako kažemo, „načet“ tabu sukoba sa drugačijim oblicima svijesti unutar, uslovno nazvano, ljudi koji dijele, ili barem pokušavaju dijeliti, istu vjeru. Mislim da je pred nama najava i nastavka u proznim dijelima samog autora. Upravo sa fokusom na „Obiteljski obrt“ unutar vlastitog naroda. Ovih dana imamo i šlagvort u neljudima koji orgijaju sa automatskim puškama po ulicama centra samog glavnog grada ove napaćena zemlje, Sarajeva.

No, i to je samo dio kompletnog mozaika toka svijesti autora Saliha Bazdulja. Suština je i u sljedećem... “ *I tad, tek tad, dok je smrznut užasom promatrao ugljenisane ostatke djetešceta među ugljenisanim rukama majke svijenim na ugljenisanim prstima, nešto je puklo u njegovoj glavi, pa mu se jasnim kao vedro nebo učinilo da istovremeno jedno kroz drugo gleda Caravaggiovo Zarobljavanje Krista i Michelangeovu Pietu, a tamo negdje na kraju, na horizontu vidi Hasanaginicu kako umire na pragu vlastitog doma kad joj s prsa otkidaju djecu, i njegove uplakane Thomasa i Susanah dok im majku odvođe u umobolnicu.* “...Da, velika bol je nijema i vaseljenska u trenutku kada, suočeni sa *hadom* duha, postajete svjesni da vrijeđate životinje kada neke ljude poredite sa njima. Jer, ljudi su, ipak, gori. Bez obzira kojoj vjeri pripadaju, jer djelima kao ova se otuđuju upravo od iskonskih polazišta upravo vjere koju baštine. Drugim riječima, čineći zlodjela upravo ubijaju sebe unutar opstojnosti vjerske tolerancije, ovdašnje.

Pred nama je pripovjedač iskustveno jak dok sa izuzetnom lakoćom predstavlja prostor, vrijeme, ali i ljude ovdašnje. Na zaista malom prostoru ispisanih redaka, unutar 200 stranica, pred nama se razgrće koloplet likova i djela svakojakih. Od suočenja sa pošastima rata koji svakodnevno ubijaju ljudsko u nama, do izraženih scena

predane ljubavi, maltene ovisnosti upravo o ljudskosti, kako god da je doživljavamo. Kroz nesputane, putene oblike erotskih scena nadahnutih filmskim kadriranjem, ako to mogu tako nazvati, i sve do usmjerenja ka traženju odgovora o čovjeku. Prije svega o čovjeku. *Čovjeku sjenki*, a ne sukobu, u proživljavanju života pod *takvom sjenkom*. Zbog toga se i ne bih složio sa autorom (jer zaista tamo gdje se misle isto, nitko ne misli bog zna šta) kada kroz usta jednog od *support* likova kaže kako bi bilo bolje da su, njima, bijelim šljemovima, govorili da čitaju Hasanaginicu, ali ne i Andrića. Zbog čega? Jer važnost i Hasanaginice, ali i Andrića je neupitna. Kada se čita kao cjelina. I Andrićevo pismo iz 1920.g., naziv, zamislite – „Pismo iz 1992.g.“ (interesantno je da je ovo napisao upravo sin Saliha Bazdulja, uvaženi mladi kolega književnik, Muharem Bazdulj u magazinu VREME, Beograd, od 13.10.2011.g. na str.44. u tekstu „Nišan na licu anđela“, prenoseći informaciju, kako sam veli, da je..*citata*..“*Miroslav Karaulac, čovjek koji je o Andriću pisao najandrićevski, otkrio je u Andrićevoj zaostavštini podatak, od kojeg me, kad god ga se sjetim, uhvati jeza...*“..kraj citata...) a pismo i nije ništa drugo do samo žestoko upozorenje generacijama koje dolaze, baš kao i Hasanaginica, epska balada uznesene patnje koja je kreirana iz boli. Svako otuđenje sa ciljem da se iz kontekstualizacije djela izdvoje dijelici nama trenutno važni, i koji tada dobijaju drugo značenje je, u stvari, pucanj u esencijalno integrativno tkivo ovih prostora. I znače nešto gore, mnogo gore od aktuelnih razaranja koji se ogledaju u neposrednom ratnom dešavanju. Ova djela ostaju generacijama poslije nas i moraju se čitati kao cjeline. Bez vađenja dijelova iz konteksta. Ovdje se nerijetko sve vadi iz konteksta. Radi dnevne upotrebe.

Srećom, kontekst života pod *sjenkom* prvog romana Saliha Bazdulja naziva „*Obiteljski obrt*“ jeste upravo isprepletenost suštine pojavnosti traženog, manifestnog i željenog. U prostoru u kojem žive različiti narodi, ali, isti, prije svega, ljudi. Sa svim onim manama što nas ljudima čine.

Ovdje, nažalost, još ništa nije završeno. U Bosni i Hercegovini. Od problema sa povratkom ljudi na svoja predratna ognjišta, uz povratak imovine, do mnoštva neriješenih kriminalnih djela, ali i ubistava na ovim prostorima.

Ono što je interesantno je da, kada izađemo iz čaure vlastite samodovoljnosti i u ovom, Srednjobosanskom kantonu, ne možemo, a da se ne suočimo sa utiskom da se malo šta promijenilo. I dalje idemo u različite škole. I dalje se zna čiji je grad po pod čijom kontrolom. I dalje smo zatvoreni u sopstvene gluposti, da ponovim već rečeno i napisano 2001.g. (kako i rekoh već, ovdje neke stvari treba ponavljati): *“Danas je na sceni ubijanje društva i stvaranje interesnih grupa i to ne bilo kakvih, već grupa koje zatvaranjem u sopstvenu ljušturu bezumlja stvaraju pretpostavke za nestanak i njih samih.”*

O tome najviše i govori ovo djelo Saliha Bazdulja. Djelo majstora duha i poetike uma. O ljubavi, špijunaži, moćima uznesenja van ovih prostora, traženju izgubljenog identiteta, licemjerstvu, smrti, borbi za izgubljenim idealima, o tajnama prijemčivim samo masonskim ložama, ali i o ljudskosti. Prije svega. Ljudskosti koja traži odgovor. Ali i koju daje ovaj roman.

Rečenice su kratke, jasne i prijemčive žanru. Ovdje možemo pronaći i začuđenost špijunskim vragolijama kao kod Ludluma, ali i jasnoću Gombroviča u opisu pojedinačnog svjetla shvaćanja ljudske opstojnosti dok kaska na valovima Orwelovih najava mogućih rješenja.

I, konačno, za kraj ovog osvrta ostavim jedan dio romana Saliha Bazdulja koja i jeste roman sami: *“Ja ne znam, bogami, skoro nikog da bar jednom u životu nije im'o curu ili momka druge vjere, a ima ih koliko hoćeš što su se međusobno poženiili“ Govor – to su komunisti tjerali ljude. Eno, gore uz ulicu, ima im po više od osamdeset, žive*

Marica i Uzeir, uzeli se prije Drugog svetskog rata kad nisu komunisti vladali. Bilo je tog ovdje uvijek. Ljubav ti je jača od vjere... “

Da, moj dragi prijatelju i kolega, Bazdulj. Samo što ovdje nerijetko ljubav i jeste vjera. I *vice versa*. Dobro je dok je tako. U ljubavi, ali i u vjeri. Ovaj roman i jeste usmjeren shvatanju ljubavi kao vjere čovjeku što hodi. Da li ćemo je ubiti u gluposti besmisla i isključivosti zavisi upravo od nas, ponovo. Ljudi, nažalost.

Moram još nešto dodati. Bijah tog dana, koji i autor lucidno naglašava, 11.9.2001.g. na letu iz Osla, preko Ciriha za Sarajevo. Sletih petnaest minuta prije kobnih događaja u NewYork-u. Da sam kasnio, ostao bih najmanje desetak dana duže u Norveškoj, jer svi evropski aerodromi bjehu zatvoreni...ostao bih makar malo u zemlji tolerancije, ali i terorizma. Žestokog...

Zaista „Obiteljski obrt“ je svugdje prisutan. Na ovaj. Ili onaj način.

Dixi at slavavi animam meam.

Sabahudin Hadžialić

Sarajevo & Bugojno
Bosna i Hercegovina

09.11.2011.g.